

ROND DE SCHUTSBOOM

jaargang 9

nummer 1

1989

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING

'DE VYER HEERTGANGHEN'

Doelstelling volgens de statuten:

De Stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heemerf 'De Schutsboom'.

Lidmaatschap en abonnementen:

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek 'Rond de Schutsboom' gratis. Losse nummers f 3,50.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 20,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Toegang tot de maandelijkse lezingen voor leden gratis.

Openingstijden:

Het museum is opengesteld:

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.

Voor groepen op aanvraag bij het secretariaat.

Het archief is open elke zaterdag van 10.00 tot 12.00.

Adressen:

Heemerf De Schutsboom, Nieuwe Rielseweg 41-43,
5051 PD GOIRLE.

secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD GOIRLE,
tel. 013-346622

redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. tel. 013-342182

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Bloemsierkunst "Abcoven",
Abcovenseweg 23, 5051 PT GOIRLE. tel. 341388

Party centrum Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH GOIRLE. tel. 342272

van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,
Ralph Bunchestraat 15, 5051 KW GOIRLE. tel. 342445

Boerenbond+ Bouwmarkt Goirle,
Weth. de Brouwerstraat 33, 5051 SJ GOIRLE.,

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX GOIRLE. tel. 430935

**Assurantiën Burgers en van Esch, voor verzekeringen,
hypotheken, financieringen, woningbemiddeling,**
Tilburgseweg 43, 5051 AA GOIRLE. tel. 342129

Chinees Indisch Restaurant "China Garden",
Tilburgseweg 12-14, 5051 AH GOIRLE. tel. 344594

Stichting "Goirles Belang",
p/a Dorpsstraat 18, 5051 OK GOIRLE. tel. 343486

C. Hermans de Jong,
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD GOIRLE.

Keurslagerij Kees van Hest, tel. 341389
Tilburgseweg 81, 5051 AB GOIRLE. tel. 341389

"De Druiventros" C.G. van Hoek,
Weth. van Besouwstraat 2, 5051 SE GOIRLE. tel. 341460

Juwelier & Edelsmid Paul Hoogendoorn,
Tilburgseweg 41, 5051 AA GOIRLE. tel. 345473

Bakkerij A. van den Hout,
Tilburgseweg 98, 5051 AJ GOIRLE. tel. 341768

ROND DE SCHUTSBOOM

Periodiek van de:

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
„DE VYER HEERTGANGHEN”
GOIRLE

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD Goirle
telefoon: 013-34.66.22
Redactie: Venneweg 11, 5051 BN Goirle
telefoon: 013-34.21.82

Jaargang 9

nr. 1

april 1989

INHOUDSOPGAVE:

- De gave Godts oftewel Contagieuse sieckte der peste, door Cees Robben; blz. 2
- Tussen "Ley en die Gemeynackeren": 5
De Heren van de Heerlijkheid. Het geslacht Van Malsen en Van Grobbendonck, door J.C.J. Hoogendoorn;
- Aanwijzingen betreffende een turfvaart 9
die gedeeltelijk gebruik maakt van het dal van de Roversche Leij, door H.J.M. Thiadens;
- Het koningsschieten bij het Schuttersgilde 12
St. Joris, door J.C.J. Hoogendoorn;
- Stilstaan in de kruidentuin, door T. Sas; 17
- Toponiemen, door Joseph Wijdemans. 19
- In onze brievenbus: Rood zand, door 23
Harrie Kanters
- Onze vroede vaders van weleer: 25
Hoeveel zuigelingen is een ambtenaar waard?
door A. Houtepen.

De Gave Godts ————— oftewel contagieuse sieckte der peste, de gesel aller tijden.

————— door ' Cees Robben

DE GAVE GODTS OFTEWEL CONTAGIEUSE SIECKTE DER PESTE, DE GESEL ALLER TIJDEN.

Wij lazen vroeger in onze geschiedenisboekjes, dat met de terugkerende kruisvaarders uit het verre oosten een vreemde ziekte Europa binnensloop, namelijk de pest, door het volk ook genoemd "de zwarte dood".

De wereldgeschiedenis leert dat legerscharen en besmettelijke ziekten altijd hand in hand gaan en in streken waar deze gevreesde en verafschuwde ziekte opdook, de mensen stierven als ratten.

Alleen al in de 14e eeuw zijn 25 miljoen mensen het slachtoffer geworden van "de zwarte dood". Armoede en hongersnood volgde de ziekte op de voet en jaren lang was de gehele economie van een dorp, stad of streek geheel ontwricht.

De primitieve stand der medische wetenschap was in die dagen niet bij machte de oorzaak van deze kwaal op te sporen. Men had zo goed als geen afweermiddelen tegen de "gesel aller tijden", en eeuwenlang teisterden meedogenloos regelmatig terugkerende epidemieën de bevolking. Dat de ratten de verspreiders van deze ziekte waren, wist men destijds nog niet. Deze handelsreizigers van de pest kwamen als verstekelingen aan boord der schepen mee naar onze streken. Zij konden zelf reeds besmet zijn door de pest of in hun vacht de eitjes meedragen die daarin gelegd waren door een besmette vlieg van het soort *Xenopylla Cheopis*.

De besmetting kon op twee manieren worden overgebracht. Soms hebben de vliegen de bacillen in de mond, soms ook zijn zij zelf al door de ziekte aangetast, waardoor de toevoer tot de maag is afgesnoerd en zij opgezogen bloed

meteen weer laten wegvloeien. Intussen is dat bloed ook besmet geraakt.

Drie specifieke vormen waarin de ziekte optreedt zijn bekend. Bij de builenpest zwellen de lymfeklieren van het slachtoffer sterk op. Bij de longpest worden vooral de longen van de patient aangetast. Een derde vorm wordt de "septichaemische pest" genoemd. In dit geval dringen de bacillen zo snel de bloedsomloop binnen, dat het slachtoffer binnen 24 uur kan sterven. Al deze drie vormen van pest komt men in de oude kronieken tegen.

Koerdistan geniet de twijfelachtige eer door de meeste geleerden te zijn aangewezen als het gebied waar de ziekte zich het eerst in de geschiedenis heeft gemanifesteerd. In zo'n pestgebied als bijvoorbeeld Koerdistan wordt een bepaald aantal ratten immuun voor de ziekte.

Ook de nakomelingen van die ratten, althans tot en met de tweede of derde generatie, zijn voor de ziekte niet gevoelig. Zodoende kan de ziekte tien jaar na een pestepidemie onder ratten weer in volle hevigheid de kop opsteken.

Aan de hand van oude aktes leren wij wel veel bijzonderheden kennen van de pest en kunnen wij ons enigszins de hopeloze toestand indenken van de pestlijders, maar het onnoemelijke leed waaronder onze voorvaderen gebukt gingen kunnen wij niet ten volle beseffen.

Johan van Beverwijck (1594-1647) - geneesheer te Dordrecht - heeft een werk nagelaten (ziekteleer, geneesmiddellenleer enz.), waarin hij ook een beschouwing wijdt aan de pest. Hij schrijft:

" Allereerst de oorzaak. Deze is Natuerlijck, of boven de Nature. De boven-natuerlijcke komt van Godt, of van de Duyvel. Dat Godt tot straffe der sonden de Menschen de Peste toesent, blijkt uyt de H. Schrifture en 't exempel van den Koning David, om wiens sonderlijck tellen des Volcks den verwoestende Engel in drie dagen 70.000 Menschen door de pest ombracht.

De natuerlijcke Oorsaeck bestaat meest in bedorven lucht, somtijds ook in "quade Spijse ofte Dranck".

Wat de pest is laat Van Beverwijck in het midden, omdat bij hem ziekte, oorzaak en verschijnsel één zijn. Haar hoofdeigenschap is de besmettelijkheid, veroorzaakt door een uitvloeiing, evenals dit het geval is bij pokken. Als kentekenen noemt hij flauwte en klopping, omdat het pestgif het hart bestormt, koorts, vlugge en slappe pols, grote dorst met braken. Daar de vochten bedorven zijn, komen pestbuilen tevoorschijn.

Wat de behandeling van de ziekte betreft is Van Beverwijck up to date:

" Die 't Lichaem van de Pest langhduerigh wil bevrijden,
Die moet besmette lucht en sulcke plaetsen mijden
Oock vluchten verr'vandaar, in een gesonder Lant,
En keeren langhsaem weer, als 't vuur is uytgebrant".

Daarnaast moeten wij ons door een beter leven met God verzoenen, omdat de pest een straf des Heren is.

Verder komt hij op tegen de gewoonte om in de kerken te begraven. Soms gebeurt het dat zo'n graf onder de preek open ligt en "degene die daer over ofte omtrent zitten, van stanck doen versmachten".

Hij vindt het ook noodzakelijk de doden buiten de stad te begraven en wel binnen tweemaal 24 uur.

Naast geneeskrachtige kruiden hecht hij een grote betekenis aan de levenswijze. Een glas wijn - naar oud gebruik der Romeinen - is nuttig; overmaat evenwel is schadelijk.

" Indien ghij sonder Pest langhdurigh soeckt te leven,
Ghij moet u nimmermeer tot slempen overgeven;
Want die te gulsigh drinckt, en al te dickmael brast,
Wort in der haest besmet, en van de doot verrast".

Nuttig is ook een goede stoelgang.

" Ghij als dit qualijck wil, so wilt den afgangh wetten,
Door pruymen, lang-rozijn of moes van violetten,
Van beete, van latouw, van ander heylsaem kruyt,
Dat maeckt de wegen glat, en jaegt het swadder uyt".

Verder geeft hij een groot aantal medicamenten aan, die allen op hun beurt of tezamen heilzaam zouden werken.

TUSSEN „LEY EN DIE GEMEYNACKEREN „

DE HEREN VAN DE HEERLIJKHEID. HET GESLACHT VAN MALSSEN EN VAN GROBBENDONCK.

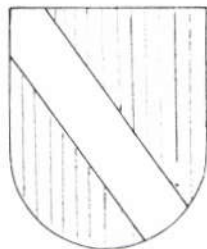
Via het huwelijk van Margrieta van Haestrecht met Robrecht van Malsen kwam de Heerlijkheid in 1524 met Adriaan, hun zoon, onder het geslacht van "de Van Malsen" en zou dat blijven tot 1621.

Achtereenvolgens traden op als Heren: Adriaan (1524-1560), Karel (1561-1587), Huibert (1588-1612) en wederom een Adriaan van Malsen (1612-1621).

Het Geslacht van Malsen is afkomstig uit het Huis van Malsen te Well in de Bommelerwaard. Margriet van Haestrecht, rond 1519 weduwe geworden, doet in 1524 als zij hertrouwt met Antonis van Bruheze, de Heerlijkheid over aan haar zoon Adriaan van Malsen, die in 1527 huwde met Josina van Blaesveldt. Zij overlijden beiden in 1560, slechts twee maanden na elkaar. De dorpssecretaris zegt hierover in een schepenprotocol: "De door rechtschapenheid van leven en door karakter niet minder dan door deugd uitblinkende en schitterende Heer en Vrouwe, Heer Adriaan van Malsen, gulden ridder, Heer van Tilburg en Goirle enz. en Vrouwe Jodoca van Blaesveldt, echtgenoten, hebben onder veel

tranen van hun kinderen de laatste (levens) dag bij de Tilburgers afgesloten....."

In 1561 volgde Carel van Malsen hier in de Heerlijkheid zijn vader op. Deze Carel was in 1551 gehuwd met Agnes van Wijck, die vrouwe was van Onsenoort en Nieuwkuyk. Vandaar dat de "Caerte" van het Sint Jorisgilde te Goirle, dat door Carel in 1564 of 1569 is bevestigd, aldus aanvangt:

Wapen: **VAN MALSSEN**

*in rood een zilveren
rechtsschuimbalk.*

"Kaerll van Malsen, Heere tot Tilborch, Ghoorll, Onssen-oort en Cuyck: Allen den gheen en die dese onse letteren sullen hooren lesen, Saluyt".

Deze Carel behoorde samen met zijn broers Robert en Anthonis waarschijnlijk tot het Verbond der Edelen, een groep van lagere Katholieke en Calvinistische edelen uit de zuidelijke en noordelijke Nederlanden die stopzetting van de inquisitie en het intrekken van alle plakaten eisten die de gewetensvrijheid aantastten.

Carel overlijdt in 1587; zijn opvolger is zijn oudste zoon Huybert van Malsen, die in 1588 als Heer van onze Heerlijkheid optreedt.

Hij slaagt erin om met de soevereine vorsten van de Zuidelijke Nederlanden - de Aartshertogen Albertus en Isabella - een financiële regeling tot stand te brengen waardoor hij de Heerlijkheid in eigendom zou verwerven. Huybert sterft echter op 22 maart 1612. Zijn grafschrift luidt: "Een vredelievend man, welwillend voor de armen, voorkomend jegens allen, godvruchtig".

Zijn zoon Adriaan volgt hem in 1613 op en hij werd nog in hetzelfde jaar de eerste Heer, die de Heerlijkheid in eigendom bezat, daar hij de koopprijs, die behalve uit de pandsom nog uit f 5.000,-- bestond, afbetaalde.

Adriaan was officier in Spaanse dienst en verbleef derhalve dikwijls in het buitenland. Hij overleed in 1621 op 21 september te Mainz en daar hij ongehuwd was, ging de Heerlijkheid over aan zijn zuster Maria van Malsen, die sinds 1604 gehuwd was met Antony Schetz Baron van Grobbendonck, een Zuidnederlandse edelman en in zijn hoedanigheid als militair gouverneur van de stad 's-Hertogenbosch bekend als de verdediger van de stad in 1629.

Antony Schetz van Grobbendonck was zoals de naam al aangeeft Heer van Grobbendonck en verder Heer van Wesenmael, ridder in de orde van Sint Jacob en sinds 1628 Heer van Durbuy (aan de Ourthe gelegen in Luxemburg). Zijn wapenschild is dan ook verdeeld in vier kwartieren, waarop in zilver een opvliegende zwarte raaf op een groen heuveltje, als Heer van Grobbendonck en in rood drie zilveren lelies met afgesneden voet als Heer van Wesenmael; beide afbeel-